

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ РОБОТИ У СФЕРІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

А Обґрунтовано проблему професійної підготовки фахівців для роботи у сфері неформальної освіти дорослих. Неформальна освіта дорослих здійснюється різними суб'єктами освітнього простору. Вона спрямована на адаптацію дорослої людини до швидко змінюваного соціального, економічного, технологічного, політичного середовища, її інтеграцію в соціум, активізацію участі у суспільних процесах, постійне оновлення знань, навичок і вмінь незалежно від віку особи. Усі питання, пов'язані з неформальною освітою дорослих, знаходяться в компетенції андрагогіки, що визнається нині окремою галуззю науки про освіту й навчання дорослих. Перед ними постає завдання переходу від трансляції знань та ідеологічних установок репродуктивним способом до опанування сучасних технологій особистісного й професійного розвитку дорослої особистості. Це приводить до висновку щодо необхідності спеціальної підготовки андрагогів до роботи в системі освіти дорослих.

Досягнення України в цій галузі поки що незначні, особливо на тлі світової практики. У формальній освіті в Україні цілеспрямована професійна підготовка андрагогів не здійснюється. В окремих закладах освіти за ініціативою педагогів-ентузіастів викладають різні курси з освіти дорослих, створюються відокремлені підрозділи, що готують різномірні, варіативні програми за певним профілем чи програми підвищення кваліфікації для педагогічних працівників. Неформальною освітою дорослих в Україні найчастіше займаються суспільні некомерційні організації, що розробляють і здійснюють навчальні програми в різних освітніх проєктах, займаються підготовкою тренерів для реалізації цих навчальних програм, публікують навчально-методичну літературу.

Ключові слова: професійна підготовка; неформальна освіта; дорослі; андрагог

Постановка проблеми. Суспільно-політичні й соціально-економічні зміни, що відбуваються на сучасному етапі розвитку України, зумовлюють посилення уваги до освіти дорослих, як провідного чинника соціального та економічного прогресу. Постає необхідність кардинального перегляду традиційних підходів до навчання дорослих, тобто стає очевидним, що для роботи з дорослими потрібні високоосвічені професіонали, які мають відповідну професійну й психолого-педагогічну підготовку. З огляду на тенденцію розвитку різних напрямів неформальної освіти дорослих, актуалізується проблема професійної підготовки фахівців для роботи у цій сфері. Як наголошує Л. Лук'янова, доведеним є факт безпосередньої залежності між ступенем ефективності функціонування системи освіти дорослих та підготовкою добре інформованих, кваліфікованих, відданих своїй справі педагогів для дорослих [5, с. 196].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій показує, що ця тема стала ключовою у низці досліджень українських учених. Закономірності андрагогіки, науково-методичні основи підготовки андрагогів, теорію та практику їхньої діяльності в системі післядипломної освіти досліджували О. Аніщенко, Н. Бібік, Н. Клокар, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Олійник, Н. Протасова, Л. Пуховська, Л. Тимчук, О. Огієнко, Т. Сорочан та ін. Зокрема, інноваційний підхід до навчання дорослих у післядипломній педагогічній освіті розглядали Н. Білик, В. Зелюк [3]. Автори наголошують на актуальності проблеми підготовки фахівців для роботи з дорослими, висвітлюють досвід інших країн, акцентують увагу на чинниках, що обумовлюють утруднення розвитку освіти дорослих, а відтак і підготовки педагогічного персо-

налу для роботи з різними категоріями дорослого населення в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Високо оцінюючи здобутки науковців, педагогів-практиків у галузі освіти дорослих, зауважимо, у вітчизняному освітньому середовищі проводиться вкрай мало комплексних досліджень проблеми професійної підготовки педагогічного персоналу для неформальної освіти дорослих в Україні.

Метою статті є обґрунтування актуальності проблеми професійної підготовки фахівців для роботи у сфері неформальної освіти дорослих і виявлення шляхів її вирішення.

Викладення основного матеріалу. У сучасній системі освіти функціонують різні ланки: формальна (загальна середня освіта, професійно-технічна, базова і повна вища освіта, післядипломна освіта – аспірантура, докторантура, підвищення кваліфікації та перепідготовка); неформальна, орієнтована на задоволення конкретних освітньо-культурних потреб різних соціальних, професійних, демографічних та інших груп населення; інформальна – спрямована на самоосвіту і саморозвиток. Поряд з формальною освітою сьогодні дедалі більшої актуальності набувають різні форми неформальної та інформальної освіти.

Як зазначають дослідники, неформальна освіта дорослих, здійснювана різними суб'єктами освітнього простору, спрямована на адаптацію дорослої людини до швидко змінюваного соціального, економічного, технологічного, політичного середовища, її інтеграцію в соціум, активізацію участі у суспільних процесах, постійне оновлення знань, навичок і вмінь незалежно від віку особи. Поряд із тим, що неформальна освіта до-

рослих покликана підтримувати на необхідному рівні соціальну та освітню компетентність дорослих людей, за її допомогою також можна надавати ефективну психолого-педагогічну підтримку людям, які опинилися в складній життєвій ситуації. Важливість і актуальність такої підтримки обумовлена зростанням численності населення, яке ризикує опинитися у збіднілому стані внаслідок, передусім, упровадження соціально-економічних і політичних реформ, а також різних соціально-демографічних факторів і життєвих обставин. Ефективність такої підтримки обумовлена низкою властивостей неформальної освіти, що вигідно відрізняють її від формальної. Серед цих властивостей О. Василенко виділяє, передусім, її гнучкість, що виявляється в можливості досить швидко з'ясувати соціально-освітні потреби дорослих, розробити навчальні програми, спрямовані на заповнення дефіциту соціально-освітньої компетентності, підібрати команду тренерів, які володіють необхідними знаннями та технологіями, створити умови, комфортні для навчання дорослих з урахуванням їх соціально-психологічних, демографічних та інших особливостей [2, с. 38].

Усі питання, пов'язані з неформальною освітою дорослих, знаходяться в компетенції андрагогіки, що визнається нині окремою галуззю науки про освіту й навчання дорослих. Фахівці, які навчають дорослих, уведені в класифікатор професій як андрагоги. Перед ними постає завдання переходу від трансляції знань та ідеологічних установок репродуктивним способом до опанування сучасних технологій особистісного й професійного розвитку дорослої особистості. Затребуванішими стають активні методи навчання (тренінги, кейс-технології, дискусії, ділові ігри, майстер-класи). Вони дозволяють моделювати ситуації з практики, виробляти вміння, створювати атмосферу творчості в процесі навчання. Зважаючи на викладене вище, актуалізується проблема оновлення змісту, методик, технологій діяльності, обґрунтування функцій андрагогів у системі неформальної освіти.

Професійна підготовка викладачів повинна відображати, по-перше, сформовані практичні вміння з навчання дорослих; по-друге, принципи підготовки викладачів до навчання дорослих мають відображати такі положення як реалізація співпраці з колегами; добровільне навчання; мінімальна кількість іспитів, оцінок, акредитацій; доступність тощо. Оскільки неформальна освіта дорослих ніколи не буває нейтральною, отже, й фахівці, які працюють у цій сфері, не можуть працювати відсторонюючись від суспільно-економічних змін, потреб суспільства, вимог ринку праці тощо. Вони покликані організувати навчання й надавати знання, базуючись на соціальній, політичній, культурній ситуації й пріоритетах соціуму загалом та конкретної країни, зокрема [5, с. 200].

У цьому контексті заслуговує на увагу започаткування освітньої проєктної діяльності в контексті професіоналізації формальної і неформальної освіти дорослих Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У рамках міжнародного співробітництва виконувався спільний українсько-німецький проєкт, учасниками якого були викладачі університету, Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, а також викладачі Університету м. Аугсбург (Німеччина). За результатами проєкту було заплановано організувати університетську підготовку андрагогів на рівні спеціалізації в структурі будь-якої гуманітарної спеціальності. Наразі факультет педагогіки, психології та соціальної роботи ЧНУ імені Юрія Федьковича пропонує освітню програму «Освіта дорослих» для рівня вищої освіти «магістр» [7]. Програма передбачає надання здобувачам магістерського рівня теоретичних знань і практичних умінь і навичок, а також інших компетентностей, необхідних для розв'язання комплексних проблем у галузі освіти дорослих, оволодіння й реалізації андрагогічних технологій, продукування нових ідей, здійснення науково-дослідної діяльності в галузі освіти дорослих.

В окремих вітчизняних закладах освіти створюються відокремлені підрозділи, які готують різнорівневі, варіативні програми за певним профілем чи програми підвищення кваліфікації для педагогічних працівників. Так, наприклад, Центр освіти дорослих на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського набирає вже третю групу на безкоштовний курс «Сучасні методи освіти дорослих» для викладачів. Курс розрахований на 72 аудиторні години. Заняття проходять у форматі тренінгу по 9 академічних годин на день. Після проходження курсу учасники зможуть використовувати в своїй роботі такі сучасні методи освіти дорослих як фасилітація; тьюторинг, коучинг тощо [6].

О. Аніщенко було досліджено, що неформальною освітою дорослих в Україні найчастіше займаються суспільні некомерційні організації, що розробляють і здійснюють навчальні програми в різних освітніх проєктах, займаються підготовкою тренерів для реалізації цих навчальних програм, публікують навчально-методичну літературу. Головна мета їхньої діяльності полягає в тому, щоб підвищити професіоналізм педагогів, що навчають дорослих, шляхом надання загальних «вихідних рамок», підтримки провайдерів освітніх послуг для дорослих щодо розроблення та впровадження програм підготовки тренерів [1, с. 159].

Висновки. Таким чином, можемо стверджувати, що проблема професійної підготовки фахівців для роботи у сфері неформальної освіти дорослих є важливим складником і необхідною умовою існування й успішного функціонування освіти впродовж життя. Серед шляхів вирішення цієї проблеми вбачаємо розроблен-

ня освітніх програм для андрагогів, обґрунтування й подальше вдосконалення змісту педагогічної освіти, виходячи з його цільового спрямування (підготовка до роботи з різними категоріями дорослих), посадових обов'язків фахівців-андрагогів, попередньо здобутої ними освіти (для закладів післядипломної освіти), досвіду діяльності, індивідуальних інтересів і потреб громадян; узгодження обсягів і змісту підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації андрагогів відповідно до їхніх культурно-освітніх потреб, а також поточних і перспективних потреб педагогічної освіти на державному рівні.

Список використаних джерел

1. Аніщенко О. Професійна підготовка андрагогів: обґрунтування доцільності в контексті професіоналізації освіти дорослих в Україні. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету (Серія: педагогіка)*. 2017. № 2 (19). С. 155–163.
2. Василенко О. В. Неформальна освіта дорослих: нове соціально-освітнє явище. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 7. С. 35–44.
3. Зелюк В. В., Білик Н. І. Інноваційний підхід до навчання дорослих у післядипломній педагогічній освіті. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фаховий журнал. 2018. № 6 (183). С. 19–23. URL : <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/148178/149371>
4. Лук'янова Л. Б. Підготовка педагогічного персоналу для роботи з дорослими: досвід Польщі для України. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фаховий журнал. 2018. № 6. С. 7–13. URL : <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/147568>
5. Лук'янова Л. Б. Підготовка педагогічного персоналу для роботи з дорослими: теоретичний і методичний аспекти : монографія. Київ : ІПОД НАПН України, 2016. 265 с.
6. Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. Офіційний сайт. URL : <http://tnu.edu.ua/nabir-na-bezkostovnij-kurs-sucasni-metodi-osviti-doroslih>
7. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Офіційний сайт. URL : <http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua>

Перспектива подальших досліджень. Оскільки соціальна потреба в андрагогах швидко зростає, необхідно визначити перелік і закріпити в юридичних нормах функціональні обов'язки фахівців, зайнятих у сфері освіти дорослих, у тому числі викладачів закладів вищої освіти та післядипломної освіти, консультантів, тьюторів, адміністраторів, управлінців, соціальних працівників та ін. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне організувати систематичну перепідготовку і підвищення кваліфікації, а також післядипломну освіту для фахівців-андрагогів різних напрямів і рівнів.

References

1. Anishchenko, O. (2017). Profesiina pidhotovka andrahohiv: obgruntuvannia dotsilnosti v konteksti profesionalizatsii osvity doroslykh v Ukraini. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu (Serii: pedahohika)*, 2 (19), 155–163 [in Ukrainian].
2. Vasylenko, O. V. (2013). Neformalna osvita doroslykh: nove sotsialno-osvitne yavyshe. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 7, 35–44 [in Ukrainian].
3. Zeliuk, V. V., & Bilyk, N. I. (2018). Innovatsiinyi pidkhid do navchannia doroslykh u pisladyplomnij pedahohichnij osviti. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 6 (183), 19–23. Retrieved from <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/148178/149371> [in Ukrainian].
4. Luk'ianova, L. B. (2018). Pidhotovka pedahohichnoho personalu dlia roboty z doroslymy: dosvid Polshchi dlia Ukrainy. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 6, 7–13. Retrieved from <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/147568> [in Ukrainian].
5. Luk'ianova, L. B. (2016). *Pidhotovka pedahohichnoho personalu dlia roboty z doroslymy: teoretychni i metodychni aspekty*. Kyiv: IPOD NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
6. *Tavriiskyi natsionalnyi universytet imeni V. I. Vernadskoho*. Ofitsiinyi sait. Retrieved from <http://tnu.edu.ua/nabir-na-bezkostovnij-kurs-sucasni-metodi-osviti-doroslih> [in Ukrainian].
7. *Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Yurii Fedkovycha*. Ofitsiinyi sait. Retrieved from <http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 01.08.2019

Ващенко Любовь. Проблема професійної підготовки спеціалістів для роботи в сфері неформального образования.

А Обоснована проблема професійної підготовки спеціалістів для роботи в сфері неформального образования взрослых. Неформальное образование взрослых осуществляется различными субъектами образовательного пространства. Оно направлено на адаптацию взрослого человека в быстро меняющейся социальной, экономической, технологической, политической среде, её интеграцию в социум, активизацию участия в общественных процессах, постоянное обновление знаний, навыков и умений независимо от возраста человека. Все вопросы, связанные с неформальным образованием взрослых, находятся в компетенции андрагогики, что признаётся в настоящее время отдельной отраслью науки об образовании и обучении взрослых. Специалисты, которые учат взрослых, введены в классификатор профессий как андрагоги. Перед ними стоит задача перехода от трансляции знаний и идеологических установок репродуктивным способом к овладению современных технологий личностного и профессионального развития взрослой личности. Современный взгляд на функции андрагогов позволяет констатировать их усложнение и обновление содержания. Это приводит к выводу о необходимости специальной подготовки андрагогов к работе в системе образования взрослых. Достижения Украины в этой области пока незначительны, особенно на фоне мировой практики. В формальном образовании в Украине целенаправленная профессиональная подготовка андрагогов не производится. В отдельных учебных заведениях по инициативе педагогов-энтузиастов выкладывают различные курсы по образованию взрослых, создаются обособленные подразделения, готовят разноуровневые, вариативные программы по определённому профилю или программы повышения квалификации для педагогических работников. Неформальным образованием взрослых в Украине чаще всего занимаются общественные некоммерческие организации, разрабатывают и осуществляют учебные программы в различных образовательных проектах, занимаются подготовкой тренеров для реализации этих учебных программ, публикуют учебно-методическую литературу.

Ключевые слова: профессиональная подготовка; неформальное образование; взрослые; андрагог

Vashchenko Liubov. Problem of Professional Training of Specialists for Non-Formal Education.

S This paper deals with the problem of professional training of specialists for non-formal adult education. Non-formal adult education is provided by different drivers. It aims at adapting an adult to a rapidly changing social, economic, technological, political environment, integrating them into society, enhancing participation in social processes, constantly updating knowledge, skills and abilities, regardless of the age of the person. All aspects of non-formal adult education are within the competence of andragogics, which is now recognized as a separate branch of adult education and training. Professionals in adult education are introduced into the occupational classifier as andragogues. They are tasked to shift from the mode of transfer of knowledge and ideological settings in a reproductive way to the modern technologies of personal and professional development of an adult. Functions of modern andragogues are in condition of the permanent complications and content updating. That's why there is a need for special training of andragogues for the system of adult education. Ukraine's achievements in this area are still insignificant, especially against the background of world practice. In the system of formal education in Ukraine purposeful professional training of andragogues is not carried out. There are various training courses for adult; enthusiastic educators of a few educational institutions design some separate units for a special multi-level variant programs or advanced training programs for pedagogues, too. Public non-profit organizations are the most powerful drivers of non-formal adult education in Ukraine. They develop and implement training programs for adult persons, train coaches to implement these training programs, publish educational and methodological literature, organize and take part in various educational projects.

Key words: vocational training; non-formal education; adults; andragogue

Ващенко Любов Іванівна, аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України

E-mail: banit22@ukr.net